

Education in the post-coronavirus world: the place of information and innovative technologies

Edited by Aleksander Ostenda
Oksana Dzhus

Series of monographs Faculty
of Architecture, Civil Engineering
and Applied Arts
Katowice School of Technology
Monograph 41

ng House of Katowice School of Technology, 2020

Education in the post-coronavirus world: the place of information and innovative technologies

Edited by Aleksander Ostenda

Oksana Dzhus

Series of monographs Faculty
of Architecture, Civil Engineering
and Applied Arts

Katowice School of Technology

Monograph 41

Publishing House of Katowice School of Technology, 2020

Editorial board :

Aleksander Ostenda – Professor WST, PhD, Rector of Katowice School of Technology
Oksana Dzhus – DSc, Associate Professor, Vasyl Stefanyk Precarpathian National University
(Ukraine)
Michał Ekkert – PhD, Katowice School of Technology
Oleksandr Nestorenko – PhD, the University of Economics in Bratislava (Slovakia)
Tetyana Nestorenko – Professor WST, PhD, Associate Professor, Berdyansk State Pedagogical
University (Ukraine)
Iryna Ostopolets – PhD, Associate Professor, Donbas State Pedagogical University (Ukraine)
Magdalena Wierzbik-Strońska – Vice-Rector, Katowice School of Technology

Reviewers :

*Renáta Bernátová – doc. RNDr., PhD, Vice-Dean for Educational Affairs of
the Faculty of Education, University of Presov (Slovakia)*
Taras Kachur – PhD, National University of Civil Defense of Ukraine (Ukraine)

Series of monographs Faculty of Architecture, Civil Engineering and
Applied Arts Katowice School of Technology

Monograph · 41

The authors bear full responsible for the text, quotations and illustrations

Copyright by Katowice School of Technology, 2020

ISBN 978-83-957298-8-1

Editorial compilation

Publishing House of Katowice School of Technology
43 Rolna str. 43 40-555 Katowice, Poland
tel. 32 202 50 34, fax: 32 252 28 75

TABLE OF CONTENTS:

Preface	5
Part 1. The Post-COVID Era as a Factor in the Revolution of Rationalization of Industrial and Scientific-Educational Spheres Online	7
1.1. Information technologies for ecology and economics as an important stage of education in the post-coronavirus world	7
1.2. The formation of the polylingual components of a future foreign language teacher in the conditions of distance learning	14
1.3. Development of information technologies in the post-COVID-19 world (on the example of Ukraine)	19
1.4. Anti-corruption opportunities of new educational technologies: legitimation aspect	24
1.5. Construction of a remote course "Management of Marine Resources" on the basis of LMS Moodle	31
1.6. Conceptual principles of using information technologies in the process of forming the readiness of the future psychologist for professional self-identification	37
1.7. The role of information technologies in the development of education and trainers of the future teacher in the post-coronavirus world	46
1.8. The using of electronic Excel tables in the study of electrotechnical disciplines as a means of development of informational competence of of future engineers	53
1.9. Implementation of scientific approaches to effective professional training of future informatics teachers in primary school under distance educational process	65
1.10. Current strategies for training specialists in the field of information technology using distance learning technologies	72
1.11. The role of information technologies in the development and construction of post-coronavirus society	78
1.12. Strategies of professional preparation of the competitive specialist in the conditions of information environment	84
1.13. The use of social networks in the educational process	91
1.14. Cloud technologies as a tool for supporting scientific research of future scientists in the educational industry	98
1.15. The use of it technologies as an important factor in the innovative development of the educational process	108
1.16. Information provision of education management during a pandemic and in the post-coronavirus period	113
Part 2. The Evolution of Professional Qualities, as a Result, the Search for Alternative Solutions in a Global Pandemic	119
2.1. Transformational processes in modern higher education and their impact on the development of social activity of higher education applicants	119
2.2. Gifted education in Ukraine: challenges of COVID-19	127
2.3. Methodological aspect of the problem of forming bilingual communication ethics for future foreign language teachers	134
2.4. Communicative philosophy of Jürgen Habermas	140
2.5. Formation of media literacy of future primary school teachers	146
2.6. Quest technologies in teaching students a foreign language	154

2.7. Opportunities of formation of social health of schoolchildren in terms of reformation of secondary education institutions in Ukraine	161
2.8. Changes in the higher education system in the context of the coronavirus pandemic	168
2.9. The essence of creative qualities of teachers of preschool education institutions	174
2.10. Modernization of the professional training of the primary school future teachers within the context of implementation of ideas of pedagogy of cooperation	183
2.11. Role of emotional intelligence in the educational process in the post-coronavirus age	189
2.12. STEM-technologies as an important factor in the development of natural and technical and vocational education in the post-coronavirus world	195
2.13. Development of creativity in students of art specialties in the process of performance of landscape composition	211
2.14. COVID-19: transformation of educational technologies in the new conditions of a globalizing world	218
2.15. Application of the neural network and genetic algorithm in associative search for educational materials	226
2.16. Concepts of intellectualization of personal education processes, manufacturing and management decisions	235
Part 3. Features of the Use of Modern Technologies in the Formation of Professional Competencies of the Individual	243
3.1. Training doctoral students in the course «Academic writing»: formation of transversal competences	243
3.2. The integrity and continuity of multi-level mathematical preparation of applicants of technical and transport universities in the framework of the competence paradigm of education	249
3.3. Searching for your own uniqueness in the professional training of future social workers: training work	259
3.4. Optimization of physical training of students by means of basketball	264
3.5. The peculiarities of application of physical therapy during Parkinson's disease	275
3.6. Creation of a product of technical creativity by future engineers: practical aspect	280
3.7. Features of training translators for professional activity in quarantine	300
3.8. Modern requirements for professional competencies of future software engineers	307
3.9. Social identity of university youth	311
3.10. Offsetting mass culture and the future of education: corona-crisis relations	319
3.11. Pedagogical conditions of formation of professional-value orientations of future foreign language teachers	324
3.12. Peculiarities of using modern technologies in formation of professional competence of future teachers of preschool education in the post-coronavirus world	333
2.13. Influence on the work of rats microcirculatory system by using doxorubicin and metabolic drugs	340
3.14. Building education at a university in a post-coronavirus world	347
3.15. Grounds of the technology of forming future teachers' motivation for healthy lifestyle by means of fitball aerobics	353
3.16. Psychological and pedagogical support of distance learning	361
3.17. Computer psychodiagnostics as a challenge of today: on the example of the laboratory of psychophysiological research	367
Annotation	373
About the authors	386

3.11. PEDAGOGICAL CONDITIONS OF FORMATION OF PROFESSIONAL-VALUE ORIENTATIONS OF FUTURE FOREIGN LANGUAGE TEACHERS

3.11. ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНО-ЦІННІСНИХ ОРІЄНТАЦІЙ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

Вступ. Початок третього тисячоліття висуває нові вимоги до підготовки вчителя іноземної мови, що є не панацеєю, а єдиним шляхом входження України в європейський та світовий цивілізований простір. Учитель сьогодні повинен мати належну академічну підготовку, вміння працювати інноваційно, бути здатним до формування в учнів духовних та морально-етичних цінностей, виховання культури спілкування, шанобливого ставлення насамперед до рідного українського слова і до мови іншого народу. У становленні такого вчителя нової генерації, формуванні його ціннісних орієнтацій відіграє його професійна підготовка, якщо для цього створено належні педагогічні умови. Безперечно, що ефективність педагогічного процесу безпосередньо залежить від створення відповідних умов його перебігу. Умови можуть впливати на перебіг і результат дидактичного процесу, прискорювати або гальмувати розвиток та формування педагогічних систем, процесів, явищ, якостей особистості.

Методологія. У сучасній педагогічній і психологічній літературі термін «умова» визначається як видова категорія відносно до родових понять «середовище», «обставини», «стан», що розширює сукупність об'єктів, що необхідні для виникнення, існування та зміни педагогічної системи, і пояснюється вченими неоднозначно. Умова трактується як необхідна обставина, яка робить можливим здійснення, створення, утворення чого-небудь або сприяє чомусь; «сукупність об'єктів речей, процесів, відношень, необхідних для виникнення, існування або зміни зумовленого об'єкта»⁵⁵⁹; «сукупність перемінних природних, соціальних, зовнішніх та внутрішніх впливів, що позначаються на фізичному, психічному, моральному розвитку людини, її поведінці, вихованні й навчанні, формуванні особистості»⁵⁶⁰. У філософському енциклопедичному словнику зазначається, що «умова це те, від чого залежить дещо інше зумовлене; суттєвий компонент комплексу об'єктів (речей, їх станів, взаємодій), з наявності якого визначається існування певного явища»⁵⁶¹. За формулюванням Н. Костриці, «педагогічні умови – це створені зусиллям колективу умови для поліпшення навчального процесу, це система органічно пов'язаних між собою психічних та практичних дій, спрямованих на розв'язання конкретних педагогічних завдань навчання»⁵⁶². Крім зазначеного, педагогічні умови трактуються як: сукупність чинників, які впливають на ефективність педагогічного процесу; вимоги до його організації; компоненти, порядок дій навчального процесу; середовище, ситуацію, в яких він здійснюється; правила, засоби, які забезпечують здійснення цілей навчального процесу⁵⁶³; сукупність об'єктивних можливостей змісту, методів і прийомів, організаційних форм, що забезпечує успішне досягнення поставленої мети. Кожне із означених визначень розкриває сутність аналізованого поняття, конкретизує його зміст та особливості. Найбільш прийнятним нам видається визначення Н. Костриці і його ми беремо за основу у нашому дослідженні.

Особливо корисним став аналіз праць науковців (А. Алексюк, В. Андреева, І. Арєф'єва, О. Гаврилюк, П. Гальперіна, І. Зимньої, І. Карпова, О. Леонтьєва, С. Карпенчук та ін.), у яких йдеться про організаційно-педагогічні, соціально-педагогічні та психолого-педагогічні умови. Ми поділяємо думку більшості вчених, що в аспекті професійної підготовки майбутнього фахівця найбільш доцільно використовувати термін «педагогічні умови». Учені

⁵⁵⁹ Каспина В. А. (1970): О методах воспитания и их классификации // Советская педагогика, № 1, С. 84-94.

⁵⁶⁰ Полонский В. М. (2001): Словарь по образованию в педагогике, с. 512.

⁵⁶¹ Філософський словник (1986): с. 800.

⁵⁶² Костриця Н. М. (2002): Формування українського професійного мовлення у студентів вищих навчальних закладів економічної освіти України, с. 240.

⁵⁶³ Фромм Э., Хирау Р. (1990): Предисловие к антологии «Природа человека», с. 104.

розглядають педагогічні умови формування і розвитку особистості (як педагога, так і суб'єкта, котрий сам навчається), організації, активізації та модернізації предметної підготовки тощо. Така багатозначність формулювань учених свідчить про поліфункціональність та ємність даного поняття..

Узагальнюючи різні підходи до визначення зазначеної категорії, дотримуємось думки, що «умови» є сукупністю обставин, об'єктів і суб'єктів, властивостей і відносин, зовнішніх і внутрішніх впливів, які сприяють реалізації поставлених цілей і наявних у освітньому просторі можливостей. Педагогічні умови включають до своєї структури нормативну базу, зміст освіти, матеріально-технічну базу, технології навчання, навчально-методичне забезпечення, міжособистісну взаємодію учасників навчального процесу, психологічний мікроклімат.

Виходячи з вищесказаного, основним завданням педагогічних умов ми вбачаємо у вдосконаленні професійної підготовки майбутнього вчителя іноземної мови засобами дисциплін соціально-гуманітарного циклу, які є стрижневими у процесі засвоєння знань, формуванні професійно-ціннісних орієнтацій і виробленні необхідних компетентностей та особистісних якостей. Ми розглядаємо педагогічні умови як комплекс обставин, науково обґрунтовану систему організації навчально-виховного процесу, створених у межах освітньо-комунікативного середовища ЗВО, що сприятимуть ефективному та результативному формуванню професійно-ціннісних орієнтацій (переконань, поглядів, позицій, почуттів, накопиченню досвіду, стимулюванню пізнавальної активності, професійному самостановленню і саморозвитку) майбутніх учителів іноземної мови.

Педагогічні умови формування професійно-ціннісних орієнтацій майбутніх педагогів у нашому дослідженні мають певну специфіку, пов'язану зі змістом професійної іншомовної й україномовної комунікативної підготовки студентів, забезпечують досягнення необхідного рівня сформованості компетентностей, з одного боку, та особливостями функціонування загальноосвітньої школи в Україні на сучасному етапі, з іншого. На основі врахування суспільного замовлення на підготовку бакалавра з визначеними характеристиками, освітньо-кваліфікаційних вимог напряму підготовки «6.020303 Філологія. Мова і література за спеціальністю англійська, німецька, французька мова і література», а також аналізу даних, отриманих у результаті діагностики рівнів сформованості професійно-ціннісних орієнтацій майбутніх учителів іноземної мови, нами визначено педагогічні умови як сукупність факторів, компонентів, достатньо-необхідних для виникнення, функціонування педагогічної системи, а саме професійно орієнтованої організації навчально-виховного процесу, що ґрунтується на принципах гуманізації та гуманітаризації, антропоцентризму, науковості, єдності навчання, виховання і розвитку, новизни навчального матеріалу, наближення до реалій життя, культуро відповідності, застосування різних форм навчальної та виховної діяльності і дозволять сформувати професійно-ціннісні орієнтації у студентів іноземної філології під час вивчення дисциплін соціально-гуманітарного циклу.

Результати дослідження. Результативність роботи будь-якої системи, закономірно, залежить насамперед від того, в яких умовах вона функціонально діє, забезпечує ефективні показники і покращує якість освіти, сприяє реалізації поставленої мети у процесі підготовки фахівця.

До таких умов, які, на нашу думку, дозволять сформувати професійно-ціннісні орієнтації у майбутніх фахівців освітянської галузі, учителів іноземної мови, ми відносимо:

1. Систематична позитивна мотивація студентів як майбутніх учителів іноземної мови до формування професійно-ціннісних орієнтацій;
2. Активізація ціннісно-сміслової спрямованості змісту дисциплін соціально-гуманітарного циклу;
3. Використання активних та інтерактивних форм і методів у процесі формування ціннісних орієнтацій майбутніх учителів іноземної мови.

Перша педагогічна умова – *систематична позитивна мотивація студентів до формування професійно-ціннісних орієнтацій* – визначає орієнтованість на гуманізацію та

гуманітаризацію, пріоритет загальнолюдських цінностей. У педагогічній науці проблема формування мотиваційної сфери особистості сучасного студента актуальна і є предметом пильної уваги філософів, починаючи із часів давньогрецької філософії й закінчуючи сучасністю (Арістотель, М. Бердяєв, Р. Декарт, І. Кант, М. Монтень, Платон та ін.), психологів і педагогів (З. Фрейд, К. Левін, П. Анохін, Л. Божович, Л. Виготський, К. Корнілов, К. Мадлен, А. Маслоу, В. Мерлін, М. Пирогов, П. Якобсон та ін.).

Найважливішою складовою мотиваційної сфери людини є мотив. На основі аналізу наукових джерел виявлено, що поняття «мотив» трактується неоднозначно. Це обумовлено тією обставиною, що означене поняття розробляється різними авторами незалежно один від одного, у різних проблемних контекстах, а також перевагою емпіричних досліджень над теоретичними. Так, С. Рубінштейн у поняття «мотив» вніс дії афективної зарядки⁵⁶⁴. На думку А. Леонт'єва, мотив – це той предмет, що відповідає актуальній потребі, тобто виступаючи як засіб її задоволення, організує й певним чином направляє поведінку⁵⁶⁵. За твердженням В. Мерліна, термін «мотив» характеризує як вузьке, часткове, мінливе відношення людини до певних предметів і явищ зовнішнього світу. Мотив – це те, що безпосередньо спонукає людину до дії, він спрямований на задоволення її життєвих потреб⁵⁶⁶. Учені (А. Маркова, Т. Матис, А. Орлов та ін.) зазначають, що мотив – це реальне спонукання, яке змушує людину діяти в певній життєвій ситуації, за певних умов⁵⁶⁷. Зважаючи на вище визначене, можна констатувати, що не маючи мотивів, не можна зрозуміти, чому людина прагне саме до цієї, а не до іншої мети, отже, не можна зрозуміти справжній сенс її діяльності.

У науковій літературі розрізняють різні види мотивів. Частково їх можна звести до двох великих груп: екстринсивні (зовнішні) та інтринсивні (внутрішні, процесуальні). Характеризуючи ці дві групи, вчені (С. Занюк, Л. Копець, А. Маркова, М. Матюгіна, П. Якобсон та ін.) переконливо зауважують, що саме внутрішні мотиви безпосередньо пов'язані з процесом навчальної діяльності. Так, за твердженням С. Занюка, «внутрішньою (процесуальною) мотивацією називають зумовленість поведінки факторами, безпосередньо не пов'язаними з впливом середовища й фізіологічними потребами організму. Процесуально-мотивована поведінка здійснюється заради себе самої, вона супроводжується почуттям радості, задоволенням від власної справи»⁵⁶⁸. За визначенням П. Якобсона, при сформованості такої позитивної мотивації студентом рухає «потреба в знаннях, інтерес, прагнення пізнавати нове. Людина, що навчається, задоволення отримує від приросту своїх знань при засвоєнні нового матеріалу»⁵⁶⁹. Такий мотив називають функціональним, коли емоційне задоволення приносить сам процес діяльності. Слід зазначити, що у психолого-педагогічних працях до процесуальних, зокрема, відносять пізнавальні мотиви, мотивацію досягнень, потребу в самоактуалізації, мотив творчого досягнення.

Актуальною є позиція А. Маркової, котра виділяє пізнавальні й соціальні мотиви. Пізнавальні мотиви вчена поділяє на три групи: 1) широкі пізнавальні мотиви, які полягають в орієнтації на оволодіння новими знаннями; 2) навчально-пізнавальні мотиви, спрямовані на засвоєння способів здобуття знань: інтерес до прийомів їх самостійного набуття, до методів наукового пізнання, до способів саморегуляції навчальної діяльності, раціональної організації власної навчальної праці; 3) мотиви самоосвіти, що виражаються в спрямованості на самостійне вдосконалення способів здобуття знань⁵⁷⁰.

В аспекті нашого дослідження ми виходимо з того, що оскільки навчання – це окремий вид діяльності, то і навчальна мотивація є окремим видом мотивації особистості. У зв'язку з

⁵⁶⁴ Рубинштейн С. Л. (1999): Основы общей психологии, с. 720.

⁵⁶⁵ Леонтьев В. Г. Психологические механизмы мотивации, с. 216.

⁵⁶⁶ Мерлин В. С. (1996): Психология индивидуальности, с. 448.

⁵⁶⁷ Маркова А. К., Матис Т. А., Орлов А. Б. (1990): Формирование мотивации учения, с. 192.

⁵⁶⁸ Занюк С. С. (2002): Психология мотивации, с. 304.

⁵⁶⁹ Якобсон П. М. (1969): Психологические проблемы мотивации поведения человека, с. 317.

⁵⁷⁰ Маркова А. К., Матис Т. А., Орлов А. Б. (1990): Формирование мотивации учения, с. 192.

цим ключовим стає поняття особистості, а пріоритетними у навчально-виховному процесі під час викладання соціально-гуманітарних дисциплін – відібраний зміст і завдання, пов'язані з емоційно-мотиваційним компонентом формування професійно-ціннісних орієнтацій майбутніх учителів іноземної мови, їх готовності до неперервної самоосвіти, особистісного професійного самовизначення й самовдосконалення, яке багато в чому залежить від знання мотиваційних схильностей до професії. Саме це виділяв Л. Виготський, коли писав, що думка народжується не з іншої думки, а з мотивуючої сфери свідомості, яка охоплює наші прагнення і потреби, наші інтереси і потяги, наші ефекти й емоції⁵⁷¹. В організації навчально-виховного процесу під час підготовки майбутнього вчителя іноземної мови важливу роль відіграє мотивація як рушійна сила поведінки людини: її спрямованість, характер, емоції, здібності, діяльність і цінності. При вивченні соціально-гуманітарних дисциплін студент укладає особистісний зміст, що породжує у нього неоднакове ставлення і різну мотивацію до об'єкта, який є метою пізнання і відбору ціннісних орієнтацій. Як слушно переконує І. Зимня, саме мотив «визначає формування основної схеми висловлювання і запускає в роботу операції з вибору і поєднання лексичної одиниці, є пусковим механізмом будь-якої діяльності людини: праці, спілкування і пізнання»⁵⁷².

Забезпечення систематичної позитивної мотивації у студентів до формування професійно-ціннісних орієнтацій є умовою, що спрямовується на емоційно-мотиваційний компонент формування професійно-ціннісних орієнтацій майбутнього вчителя іноземної мови. З'ясовуючи мотивацію як результат тих впливів, які отримує студент із родинної та соціальної сфер, а також своє ставлення до впливів, пов'язаних з особливостями життєвих переконань, прагнень та інтересів студента, П. Якобсон визначає три типи мотивації: негативна мотивація; мотивація, пов'язана з мотивами, що знаходяться поза навчальною діяльністю, але які мають позитивний характер; мотивація, безпосередньо пов'язана з самим процесом навчальної діяльності⁵⁷³. Проблема формування мотиваційної сфери особистості сучасного студента є актуальною в педагогічній науці, оскільки вимагає реального пізнання закономірностей людини і розкриття її внутрішніх мотиваційних тенденцій до певної дії.

Створення педагогічних умов для розвитку потреб, мотивів та мети навчальної діяльності є ознакою психологічно обґрунтованого управління пізнавальної діяльності студентів. У практиці застосовуються різноманітні способи діагностування мотивів навчання – анкети, спостереження за студентами, співбесіди та ін. Як наука, так і практика засвідчують, що студенти схильні до самопізнання, самоаналізу та самовдосконалення, тому в них доцільно розвивати інтелектуальну саморегуляцію, усвідомлене управління своїми діями, системою суспільних цінностей, функціональними станами. Без професійного втручання педагога-викладача ці явища розвиваються стихійно, що суперечить управлінським функціям дидактичного процесу. У зв'язку з цим навчальна діяльність студентів організовується таким чином, щоб вони виконували вмотивовані дії з навчальним матеріалом для вирішення фахово орієнтованих комунікативних завдань, співвіднесених з ієрархією особистісних цінностей, спрямованих на досягнення життєдіяльнісних цілей та намірів згідно з вимогами до професії майбутнього вчителя.

У чітко визначених цілях результативної професійної підготовки майбутніх учителів іноземної мови є *активація ціннісно-сислової спрямованості дисциплін соціально-гуманітарного циклу*, яка виступає другою педагогічною умовою. Активна розумова, практична, ціннісно-осмислювальна діяльність студента у навчальному процесі є важливим чинником ефективності його професійної підготовки.

Активізація емоційно-мотиваційного, когнітивного і діяльнісного компонентів професійно-ціннісних орієнтацій майбутніх учителів іноземної мови передбачає само оцінювання і чітку мотивацію та ціле визначення (емоційно-мотиваційний аспект), активізацію самопізнання (когнітивний аспект) і саморегуляцію діяльності (діяльнісний

⁵⁷¹ Виготський Л. С. (2002): Психология развития человека, с. 1136.

⁵⁷² Зимня Н. А. (1997): Педагогическая психология, с. 480.

⁵⁷³ Якобсон П. М. (1969): Психологические проблемы мотивации поведения человека, с. 317.

аспект). Викладач активізує самопізнання студентів за допомогою спеціальних технологічних прийомів (використання різних тестових методик іноземною мовою), які репрезентують чергову комунікативну ситуацію заняття і поява яких вписується в комунікативний контекст заняття, в його теоретично-практичний зміст, професійно орієнтований сюжет. Викладач актуалізує самовивчення за допомогою ситуацій спілкування, спрямованих на самопрезентацію, саморозкриття, самоаналіз. Також спеціальним прийомом актуалізації самопізнання є ситуації самооцінювання на контрольному етапі виконання комунікативного завдання. Одним із основних прийомів самовизначення є есе, твори-роздуми про себе. Крім безпосередньої, цілеспрямованої актуалізації в різних ситуаціях навчального спілкування і взаємодії. Ми розглядаємо само оцінювання як механізм само вивчення і саморозвитку, що сприяє формуванню професійно-ціннісного самоставлення особистості студентів. Необхідно додати, що під час організації особистісно орієнтованого спілкування, активізації групової взаємодії та забезпечення варіативності навчальної діяльності, процес самооцінювання навчальної діяльності неминуче поєднується із самооцінюванням особистісних якостей і здібностей, своєї позиції в навчальній групі, особливостей взаємин зі значущими особливостями інших.

Особистість емоційно переживає, «пропускає» крізь себе результати самопізнання, відбуваються зміни у структурі самосвідомості особистості знаходять вираження в поведінкових реакціях і діяльності. Збільшення інформації одне про одного та актуалізація саморозкриття в процесі навчальної взаємодії сприяє розвитку рефлексії. Рефлексія стає глибшою і змістовнішою. Критичність поступається місцем інтересу, прагненню зрозуміти інших і себе. Стосунки в групі стають теплими і сердечними, виникає бажання допомогти одне одному, підтримати емоційно. Зміст навчальної взаємодії студент переживає позитивно, емоційно, актуалізуючи емоційно-оцінну сферу самосвідомості. Результати зміни чуттєво-когнітивного досвіду знаходять відображення в поведінці. Студенти апробують і закріплюють нові способи поведінки на основі зміненої Я-концепції. Таким чином, на навчальному занятті студента залучено в ситуації керованого навчального спілкування (діяльнісний аспект), які в той момент є особистісно й емоційно значущими (емоційно-мотиваційний аспект) та актуалізують самопізнання особистості (когнітивний аспект), що можна відтворити таким ланцюжком: САМОПІЗНАННЯ ⇒ ЕМОЦІЙНЕ ПЕРЕЖИВАННЯ ⇒ ПОВЕДІНКОВІ РЕАКЦІЇ ⇒ РЕФЛЕКСІЯ ⇒ ЕМОЦІЙНА ОЦІНКА ⇒ НОВІ СПОСОБИ ПОВЕДІНКИ ⇒ РЕФЛЕКСІЯ ⇒ ЕМОЦІЙНА ОЦІНКА ⇒ ЗАКРІПЛЕННЯ БАЖАНИХ СПОСОБІВ ПОВЕДІНКИ.

Важливою у процесі формування професійно-ціннісних орієнтацій майбутніх учителів іноземної мови є актуалізація основних психологічних чинників формування само ставлення особистості, до яких належать актуальний успіх особистості, зовнішні оцінки, порівняння себе з іншими. Викладач повинен цілеспрямовано активізувати зазначені фактори формування ціннісного ставлення до себе стосовно кожного студента так, щоб вони стимулювали позитивні емоційно-оцінні сфери самосвідомості особистості. Актуалізація чинників формування само ставлення особистості студента являє собою планомірний керований процес, у якому викладач:

- 1) вивчає особистість студента, його ставлення до себе, статусну позицію в навчальній групі, особливості міжособистісних взаємин;
- 2) проектує навчальні ситуації, що дозволяють особистості пережити успіх своєї діяльності та міжособистісної взаємодії;
- 3) моделює ситуації успіху, прогнозує необхідні зовнішні оцінки;
- 4) організовує ситуацію актуального успіху студента, керує зовнішнім оцінюванням, коригує оцінки і створює атмосфери психологічної безпеки, відкритості, що забезпечує сприятливу для особистості ситуацію порівняння себе з іншими.

Актуалізація життєвого досвіду студентів є важливим елементом ефективності навчально-виховного процесу вивчення дисциплін соціально-гуманітарного циклу. Викладач обов'язково має актуалізувати життєвий досвід студентів і на його основі формувати

професійно-ціннісні орієнтації. Життєва інформація стає педагогічним інструментом освітнього процесу за умови: виховання ціннісного ставлення до наукового знання; ціннісного ставлення до «незнання»; при формуванні уявлень про багато вимірність освітнього процесу; персонально-особистісному підході; опори на підсвідомість особистості. У процесі навчальної взаємодії і спілкування актуалізується неповторний, унікальний, значущий для особистості досвід. Спираючись на наявну життєву інформацію, студент співвідносить наукові знання з їхнім життєвим змістом, при цьому наукова інформація набуває ціннісного характеру. Опора на життєвий досвід актуалізує персонально-особистісний підхід: студент відчуває себе в центрі уваги педагога і своєї групи, переживає свою неповторність, унікальність. Проте все це може «не спрацювати» без урахування чинника, про який І. Бех зазначив: «Одним із основних чинників формування особистісних цінностей вважається свідомо інтелектуальна робота людини по все більш глибокому і широкому відображенню діяльності, а не внутрішньо-спонтанне розгортання визначених динамічних тенденцій»⁵⁷⁴.

Третя педагогічна умова – *використання активних та інтерактивних форм і методів у процесі формування ціннісних орієнтацій майбутніх учителів іноземної мови.*

У сучасних умовах розвитку суспільства перед вищим педагогічним закладом стоїть найважливіше завдання – вдосконалити навчально-виховний процес з метою забезпечення якісної підготовки майбутніх учителів іноземної мови. Формування особистості майбутнього педагога є пріоритетним завданням особистісно орієнтованої педагогіки, гуманної педагогіки та гуманістичної психології, що функціонують, розвиваючись і само розвиваючись (згідно із синергетичними законами) у межах гуманітарної парадигми сучасної освіти. Для розкриття та самореалізації студента, формування його професійно-ціннісних орієнтацій необхідно застосувати сучасні ефективні методи навчання, спрямовані на максимальне розкриття здібностей та особистісних ціннісних якостей сучасного вчителя іноземної мови до його професійної діяльності.

Актуальність цього визначається в Концепції розвитку середньої освіти, де окреслено основну мету освіти ХХІ століття: «Освіта ХХІ століття – це освіта для людини. Її стрижень – розвивальна, культурологічна домінанта, виховання відповідальної особистості, яка здатна до самоосвіти і саморозвитку, вміє використовувати набуті знання і вміння для творчого розв’язання проблем практичного мислення, опрацьовувати різноманітну інформацію, прагне змінити на краще своє життя і життя своєї країни»⁵⁷⁵. За таких умов фундаментальним явищем у процесі соціалізації повинен бути професійний розвиток (насамперед ціннісний складник), що безпосередньо впливає на професійне становлення і самовиховання особистості майбутнього фахівця та його само актуалізацію. Реалізація таких важливих складників структури особистості педагога-професіонала відбувається в рамках суб’єкт-суб’єктної парадигми розвивальної взаємодії педагога-наставника та студента як майбутнього педагога. Саме така система взаємостосунків (педагог-викладач – майбутній педагог) має потенціал для формування ціннісно-поведінкових якостей особистості. Одним із засобів розв’язання цього завдання є активізація навчально-пізнавальної діяльності, тобто удосконалення організаційних форм і методів навчально-пізнавальної та виховної роботи студентів, які забезпечують активну самостійну теоретичну й практичну фахову підготовку, формування ціннісних орієнтацій майбутнього учителя іноземної мови. Особливу роль у навчально-виховному процесі відіграють особистісно орієнтовані технології, є центром всієї освітньої системи, характеризуються гуманістичною та психотерапевтичною спрямованістю, мають за мету різнобічний, вільний та творчий розвиток студента, формування у нього ціннісно-позитивної «Я-акмеконцепції», креативної акмеособистості-професіонала.

⁵⁷⁴ Бех І. Д. (2003): Виховання особистості: в 2 кн., кн. 1, с. 280.

⁵⁷⁵ Безкоровайна О. В. (2014): Пріоритетні тенденції розвитку методики викладання іноземних мов та культур в контексті особистісно орієнтованого підходу, с. 17-21.

Особистісно орієнтовані технології у навчально-виховному процесі дозволять сформувати у майбутнього вчителя іноземної мови професійно-ціннісні орієнтації, готовність до освітньої діяльності, здатності само реалізуватися впродовж усього життя.

Ми поділяємо точку зору дослідників (С. Гончаренка, О. Коберника, І. Підласого та ін.) про важливість й ефективність подвійного взаємопов'язаного характеру процесу навчання, однією частиною якого є процес викладання, інший – навчання. В організації навчання іноземної мови подвійність (виокремлення цілей та плану педагога і цілей та плану студента) є необхідною умовою забезпечення комунікативної спрямованості процесу навчання дисциплін соціально-гуманітарного циклу. Перший аспект (цілі й план студента) являє собою особистісно орієнтоване спілкування, другий аспект (цілі й план педагога) являє собою особистісно орієнтованим спілкуванням і груповою взаємодією в навчальному процесі.

У цьому випадку подвійність має дидактичне значення, оскільки метою такого поділу заняття на план навчання і план викладання є активізація мовленнєвої діяльності студентів. Крім дидактичної подвійності, ми також виокремлюємо педагогічну подвійність і розглядаємо її як умову формування професійно-ціннісного само ставлення майбутнього вчителя, при цьому педагогічна подвійність змістовно включає в себе дидактичну.

Подвійний характер процесу навчання

План навчання студента	План викладання викладача
Учіння, навчання	Викладання, науління
Спілкування	Керівництво спілкуванням
Навчальна діяльність	Викладацька діяльність
План змісту (спілкування)	План форми
Глобальне сприяння Теоретико-практичного матеріалу	Аналіз теоретико-практичного матеріалу
Мимовільне і довільне запам'ятовування	Методи і засоби організації Мовленнєвої комунікації
Зміст висловлювання	Ставлення до цього (мовця)

У процесі навчання на основі педагогічної подвійності план педагога являє собою організацію навчальної взаємодії, метою якого є формування професійно-ціннісного само-ставлення у майбутніх учителів, а участь у комунікативній іншомовній мовленнєвій діяльності стає планом змісту (цілі й план студента). Основні складники двоплановості у навчальному процесі представимо у вигляді рисунка.

Однією з умов розвитку ціннісного потенціалу особистості майбутнього вчителя є особистісно орієнтоване спілкування, що лежить в основі педагогічної взаємодії. Цінною є думка О. Безкоровайної про те, що особистісно орієнтований підхід актуалізує завдання розбудови нових освітніх технологій, здатних ініціювати процес навчання іноземних мов, націлених на сприяння розкриттю можливостей кожного студента в усіх його проявах⁵⁷⁶. Особистісно орієнтоване спілкування (комунікативна взаємодія як вираження особистісних смислів) забезпечує індивідуальний практичний характер засвоєння іноземної мови, забезпечує вираження власних особистісних смислів, сприяє зміні внутрішнього чуттєво-когнітивного досвіду студента, активізує процеси в емоційно-оцінних структурах самосвідомості. Спілкування як обмін особистісними смислами в умовах, коли особистість повністю залучена у процес спілкування й усебічно активізована, сприяє особистісному зростанню, створює передумови розвитку довіри до себе та інших, забезпечує переживання особистістю власної унікальності й визнання цінності та неповторності іншої людини.

У плані студента особистісно орієнтоване спілкування означає переживання «тут і зараз» подій навчального заняття як особистісно значущих та емоційно пережитих ситуацій спілкування і взаємодії. Студенти поступово набувають умінь слухати і чути один одного,

⁵⁷⁶ Безкоровайна О. В. (2014): Пріоритетні тенденції розвитку методики викладання іноземних мов та культур в контексті особистісно орієнтованого підходу, с. 17-21.

висловити власні думки, не оцінюючи один одного. Виникає зацікавлення іншою людиною, визнання її права на власну думку, на несхожість на інших. Усвідомлення власної значущості сприяє розвитку інтересу членів групи до кожного учасника, до його висловлювань і результатів його діяльності. Спілкування на рівні особистісних смислів характеризується спрямованістю, інформаційною насиченістю, емоційною виразністю, інтонаційною оформленістю. Індивідуально-орієнтоване спілкування створює атмосферу психологічного комфорту, сприяє зниженню тривожності, розвитку ініціативи та креативності.

Групова національна взаємодія – це активна суб'єкт-суб'єктна взаємодія між членами навчальної групи, обмін особистісно значущою інформацією, результатом якої є згуртованість навчальної групи, встановлення відносин взаємоповаги, взаємодопомоги. Активна групова взаємодія імітує спілкування в реальному житті, для якого характерні різні режими взаємодії, зміна ролей, часта зміна соціальних і професійних партнерів спілкування. У плані педагога організація групової навчальної взаємодії означає управління вирішенням фахово орієнтованих комунікативних завдань членами групи в різних формах: парах, парах змінного складу, трійках, мікрогрупах (4-6) осіб, командах, групах тощо.

У процесі групової взаємодії студент навчається співпереживати, одержувати і транслювати інформацію, ділитися досвідом, виявляти цікавість до іншого. Зі збільшенням інтересу членів групи один до одного зростає згуртованість групи, утворюються міцні дружні відносини, що забезпечує збільшення творчої ініціативи, зростання особистого внеску кожного в результаті спільної діяльності, бажання вислухати і зрозуміти іншого. Спроби саморозкриття, підкріплені заохоченням педагога та інших учасників групи, а також атмосферою довіри сприяють зростанню впевненості в собі, здатності до конструктивної міжособистісної взаємодії. В атмосфері суб'єкт-суб'єктної активної групової взаємодії, взаємоповаги й підтримки студент відчуває себе «своїм», навчається новим умінням спілкування й діяльності, експериментує з різними стилями спілкування, вчиться довіряти своїй природі. Таким чином, кожен студент робить внесок у розвиток групи, а група – в особистісний розвиток кожного студента.

Висновки. Отже, комплексне вивчення й узагальнення наукових положень про педагогічні умови формування професійно-ціннісних орієнтацій майбутніх учителів іноземної мови дали змогу визначити концептуальні аспекти побудови навчально-виховної роботи, стратегію і тактику застосування методологічної бази, яка сприятиме забезпеченню організаційно-педагогічного й психолого-педагогічного супроводу формування в майбутніх учителів іноземної мови професійно-ціннісних орієнтацій. У нашому дослідженні ми виходимо з того, що у навчально-виховному процесі під час вивчення дисциплін соціально-гуманітарного циклу всі три педагогічні умови (систематична позитивна мотивація студентів як майбутніх учителів іноземної мови до формування професійно-ціннісних орієнтацій; активація ціннісно-сміслової спрямованості змісту дисциплін соціально-гуманітарного циклу; використання активних та інтерактивних форм і методів у процесі формування ціннісних орієнтацій майбутніх учителів іноземної мови) діють цілісно, взаємозумовлено і взаємопов'язано.

Література

1. Безкорвайна О. В. Пріоритетні тенденції розвитку методики викладання іноземних мов та культур в контексті особистісно орієнтованого підходу. *Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти*. Рівне: РДГУ, 2014. Вип. 9. С. 17-21.
2. Бех І. Д. Виховання особистості: в 2 кн. Київ: Либідь, 2003. Кн. 1: Особистісно-орієнтований підхід: теоретико-технологічні засади. 280 с.
3. Выготский Л. С. Психология развития человека. Москва: Смысл: ЭКСМО, 2005. 1136 с.
4. Занюк С. С. Психология мотивации: навч. посіб. Київ: Либідь, 2002. 304 с.
5. Зимняя Н. А. Педагогическая психология. Ростов-на-Дону: Феникс, 1997. 480 с.

6. Каспина В. А. О методах воспитания и их классификации. *Советская педагогика*. 1970. № 1. С. 84-94.
7. Костриця Н. М. Формування українського професійного мовлення у студентів вищих навчальних закладів економічної освіти України: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02 / НПУ ім. М. П. Драгоманова. Київ, 2002. 240 с.
8. Леонтьев В. Г. Психологические механизмы мотивации. Новосибирск: НГПИ, 1992. 216 с.
9. Маркова А. К., Матис Т. А., Орлов А. Б. Формирование мотивации учения: кн. для учителя. Москва: Просвещение, 1990. 192 с.
10. Мерлин В. С. Психология индивидуальности / под ред. Е. А. Климова. Москва: Ин-тут практической психологии; Воронеж: МОДЭК, 1996. 448 с.
11. Національна доктрина розвитку освіти у ХХІ столітті: затв. Указом Президента України від 17 квітня 2002 р. № 347/2002. *Освіта України*. 2002. 23 квітня.
12. Полонский В. М. Словарь по образованию в педагогике. Москва: Высш. школа, 2001. 512 с.
13. Рубинштейн С. Л. Основы общей психологии. Санкт-Петербург: Питер, 1999. 720 с.
14. Філософський словник / за ред. В. І. Шинкарука. Київ: УРЕ, 1986. 800 с.
15. Фромм Э., Хирау Р. Предисловие к антологии «Природа человека». *Глобальные проблемы и общечеловеческие ценности* / сост.: Л. И. Василенко, В. Е. Ермолаева. Москва: Прогресс, 1990. с.104.
16. Якобсон П. М. Психологические проблемы мотивации поведения человека. Москва: Просвещение, 1969. 317 с.